

קול קורא

להגשת הצעות לסדנה לחוקרות בנושא

חפצים וייצוגים חזותיים – דרכים לשימור ולעיבוד זיכרון

מאז ומעולם קיבלו זיכרון אישי וזיכרון קיבוצי את ממשותם ואת משמעותם באמצעות חפצים וייצוגים חזותיים. רישומים מופשטים וחפצי חן מוכרים כבר מן העידן הפרהיסטורי; פסלונים וציורים שימשו – וביהדות נאסרו – כאמצעי להמחשת הדימוי המופשט של אלילים ושל אל יחיד; בגדים, כלים וריהוט מסייעים לחוקרים בפענוח אורחות החיים בצד עדויות כתובות שהותירו אחריהם קודמנו. דימויים חזותיים וחפצים ממשיכים לשמש את החברה בעידן המודרני, לעיתים מזמנות אף ביתר שאת. המצאתן של טכנולוגיות שכפול ושל טכנולוגיות להעברת מידע מאפשרת להנציח את הרגע, לשמרו ולהעביר דימויים חזותיים ברחבי העולם. בד בבד, טכנולוגיות הייצור הפכו את החפצים לנגישים יותר ולפיכך שימורם של חפצים אינו נובע מסיבות של נחיצות אלא מתוך רצון לשמר זיכרון ואולי אף לטפח נוסטלגיה. הקדמה הטכנולוגית שהציפה את האנושות בדימויים ובחפצים יצרה תגובות הפוכות כלפיהם: מצד אחד, נוכחותם הפכה לשגרה בלתי מורגשת, כפי שמפרש מייקל ביליג את יחסנו לדגל הלאום התלוי על בנייני ציבור ונוכח בעולם הדימויים של כל אדם באופן בלתי מודע; מצד שני, ריבוי הדימויים, החפצים והידע הכתוב חייב ליצור ביניהם היררכיה, שהושגה – כפי שהראה כבר מוריס הלבווקס והרחיבו רבים אחריו – באמצעות טיפוח זיכרונות נבחרים וסילוקם של אחרים.

החשיפה המוגברת לדימויים חזותיים – בתצלומים, בפרסומות ובסרטים – ונגישותם של חפצים הפכו אותם כר נרחב למחקרים מגוונים. דימויים חזותיים משמשים למחקר סמיוטי מן הסוג שהציע רולאן בארת ומן הסוג ההקשרי-חברתי שהציעה סוזן סונג. זמינותם של חפצים, התפתחותם והשימוש בהם עודדו חוקרים לבחון את משמעותם. נורברט אליאס בחן את תולדות השימוש בחפצי בית פשוטים כאמצעי לפענוח התנהגות חברתית אינטימית שיש לה השלכות פוליטיות; הנרי פטרוסקי עמד על תולדות המצאתם של חפצים כמענה לצרכים דומים בחברות שונות; ובאחרונה בחנה תמר אלואר חפץ בודד – את הסנדלים התנ"כיים – כאמצעי לפענח מאפיינים חברתיים נרחבים.

סדנת הלימוד והמחקר בנושא "חפצים וייצוגים חזותיים – דרכים לשימור ולעיבוד זיכרון" פותחת את שעריה לחוקרות ותיקות ולחוקרות בתחילת דרכן האקדמית. הסדנה תופעל ע"י הפורום הפמיניסטי במכללת ספיר בעקבות זכיית הפורום בקול קורא של המל"ג לפרויקט לקידום נשים באקדמיה.

בסדנה הנוכחית נבקש לדון באופן שבו מעצבים אמצעים חזותיים, חפצים ומזכרות את הזיכרון וזאת תוך התמקדות בשאלות הבאות:

- כיצד השלטון המרכזי ומוסדות המדינה מגייסים חפצים וייצוגים חזותיים (באמצעות מוזיאונים, סרטי תעמולה, שטרות כסף, בולים, אנדרטאות, וכו') כדי לפאר את מעשיהם, לקדם את האידיאולוגיה הרשמית ולכונן את הזיכרון ההגמוני? למשל, כיצד סגנונות בעיצוב (אדריכלות, אמנות, חפצי יום-יום, לבוש) מכוננים נוסטלגיה לתקופות עבר מועדפות? כיצד שינויים ביחס לאבות המייסדים מגולמים בייצוגים ויזואליים?
- באיזה אופן משתמשות קבוצות שונות (לאומיות, אתניות, דתיות) באמצעים אלה כדי לקדם זיכרונות מתחרים כחלק מפוליטיקה של זהויות? למשל, מה תפקידים של המוזיאונים כזירה של מאבק בין זיכרונות מתחרים? אילו מסורות חומריות "מומצאות" כחלק בלתי נפרד מתהליכי הבנייה של זיכרונות קבוצתיים?

- מה תפקידם של ייצוגים חזותיים וחפצים בהנעת הזיכרון האישי והקבוצתי במרחב הגלובלי וזאת בעיקר בקרב מהגרים ופליטים? למשל, מה מהגרים נושאים איתם כמזכרת מהבית שעזבו ואיזו משמעות נותנים לכך? כיצד תרבות חומרית (לבוש, מזון, תסרוקות, עיצוב בית, וכו'), המתפתחת בקרב קהילות מהגרים ופליטים, מבטאת את זיכרון המולדת?
- באיזה אופן חפצים ו/או ייצוגים חזותיים נושאים זיכרון משפחתי לאורך זמן ומייצרים המשכיות בין-דורית? למשל, האם וכיצד משתנה המשמעות של 'אלבום התמונות המשפחתי' לאור התגברותה של התרבות הדיגיטלית ותרבות התיעוד העצמי? כיצד היסטוריה משפחתית מסופרת דרך חפצים?
- כיצד טכנולוגיה משנה תהליכים של שימור, אחסון ושחזור זיכרון העבר? למשל, כיצד שינויים טכנולוגיים משפיעים על משמעותו של הארכיון ועל תהליכי הסלקציה של מה לשמור ומה לא? כיצד גילוי ופענוח שרידים מהעבר באמצעות טכנולוגיות חדשות משנים את הבניית הזיכרון?

לצד הדיון התאורטי נבקש גם לעסוק בפן המתודולוגי ולבחון שיטות שונות הנדרשות "לדובב" חפצים ולפרש ייצוגים חזותיים בתהליכים של הבניית הזיכרון.

כדי השיב לשאלות אלו ולשאלות אפשריות אחרות הקשורות ליחסי הגומלין בין זיכרון, חפצים וייצוגים חזותיים אנו מזמינות חוקרות מדיסציפלינות שונות – היסטוריה, סוציולוגיה, אנתרופולוגיה, ארכיאולוגיה, גיאוגרפיה, היסטוריה של האמנות, תקשורת, קולנוע, צילום ואחרות – להשתתף בסדנה. באמצעות מענה לשאלות העוסקות בזיכרון, ייצוגים וחפצים, אנו חותרות ליצור שיח בין-תחומי ולעודד שיתופי פעולה מחקריים, ולקדם מחקרים אינדיווידואליים שיובילו לפרסום מאמר של כל אחת מן המשתתפות. בתום פעילות הקבוצה יתקיים כנס במכללת ספיר.

במפגשים יציגו החוקרות את התשתית התיאורטית ומסגרת המחקר שלהן, ובמהלך הזמן יידונו תוצרי המחקר עצמם. השתתפות בסדנה מחייבת עבודה על מחקרים חדשים שטרם פורסמו והשתתפות פעילה רציפה במפגשים.

הסדנה תפעל במשך שנתיים ובמסגרתה יתקיימו שישה מפגשים מרוכזים במכללת ספיר וסיוורים מודרכים הקשורים לנושאי המחקר. המפגש הראשון יתקיים ביום ג', 2.10.18 בשעות 18-10. המפגשים הבאים יתקיימו בחופשת הסמסטר תשע"ט, בסיום שנת הלימודים תשע"ט; בסיום חופשת הקיץ לקראת שנת הלימודים תש"פ, בחופשת הסמסטר תש"פ, בסיום שנת הלימודים תש"פ (מועדים מדויקים יתפרסמו קרוב יותר לאירועים עצמם, בטווח זמן המאפשר תכנון).

הסדנה תונחה על ידי פרופ' עדנה לומסקי-פדר מן האוניברסיטה העברית ופרופ' נעמה שפי ממכללת ספיר. חוקרות המעוניינות להשתתף ישלחו הצעה עד 15.6.18 למייל naamash@sapir.ac.il

ההצעה, בקובץ אחד, תכלול:

1. קורות חיים מקוצרים, כולל דרכי התקשרות.
2. תיאור בן 200-250 מילה של הפרויקט המוצע.